

BRONISŁAW BRZOZOWSKI
Uniwersytet Rolniczy w Krakowie

SPÓŁDZIELCZOŚĆ WIEJSKA W AKTYWIZACJI ŚRODOWISK LOKALNYCH

1. Wstęp

Spółdzielczość jako forma własności i jednocześnie sposób prowadzenia działalności gospodarczej funkcjonuje od ponad 170 lat. Jest ona ruchem zarówno społecznym jak i gospodarczym, a spółdzielnia jest przedsiębiorstwem, którego bezpośrednie i pośrednie cele wykraczają poza zadania czysto gospodarcze. Spółdzielnie zawsze aktywizowały przynajmniej dwa podstawowe czynniki produkcji tj. rozproszony kapitał oraz, poprzez organizowanie się społeczeństw lokalnych, dając miejsca pracy w samej spółdzielni, bądź wspierając intensyfikację gospodarstw rolników zrzeszonych, aktywizowały zasoby pracy. Aktywizacja tych dwóch czynników w przypadku spółdzielczości rolniczej sprzyjała wzrostowi produktywności ziemi. Podniesienie poziomu, zarówno w sferze produkcji, jak i w sferze obrotu rynkowego, jest celem pośrednim w realizacji celu głównego ruchu spółdzielczego, jakim jest podniesienie poziomu życia zrzeszonych członków, oraz co także ważne, pozytywne oddziaływanie na środowiska lokalne.

Przemiany ustrojowe w Polsce po 1990 roku, poprzez wprowadzenie gospodarki rynkowej, a następnie integracja naszego kraju ze strukturami europejskimi poddały weryfikacji wiele dziedzin życia społeczno-gospodarczego i wiele podmiotów gospodarczych. Dotyczy to również rolnictwa. Podmioty gospodarcze w tym sektorze często nie były do tych przemian przygotowane, co spowodowało ograniczenie aktywności gospodarczej. Zjawiska takie zachodziły również w sektorze spółdzielczym. Firmy spółdzielcze musiały w szybkim tempie racjonalizować wyposażenie techniczne i zatrudnienie, wprowadzać nowe technologie wytwarzania, czy wreszcie poszukiwać nowych rynków zbytu produktów i usług. Dla wielu spółdzielni były to problemy zbyt trudne do przezwyciężenia. Ponadto częste niezrozumienie istoty, miejsca i znaczenia spółdzielczości w gospodarce, będące

skutkiem doświadczeń z przeszłości sprzyjało tworzeniu niekorzystnych dla tego ruchu uregulowań prawnych. W konsekwencji ruch spółdzielczy w Polsce przeżywał i przeżywa nadal trudności natury organizacyjnej, gospodarczej i finansowej. Istnieje jednak potrzeba rozwoju spółdzielczości różnych branż, gdyż sektor ten odgrywał i odgrywa nadal ważną rolę zarówno społeczną jak i gospodarczą we wszystkich krajach świata, a w szczególności w tych, w których rolnictwo jest silnie rozdrobnione. Polska wchodząc do Unii Europejskiej może wzorować się na rozwiązaniach organizacyjnych i prawnych krajów Zachodniej Europy, gdzie spółdzielczość ma dużą swobodę działania i m.in. dlatego jej udział w rynku jest znaczący. Spółdzielczość znajduje także swoje miejsce w ramach tzw. „trzeciego sektora”, czyli ekonomii społecznej, której cele i zadania są zbieżne z zasadami spółdzielczymi. Ostatnie lata to podejmowanie wielu intensywnych działań, by ruch ekonomii społecznej poprzez propagowanie i pomoc organizacyjno-finansową przy tworzeniu spółdzielni socjalnych dotarł do środowisk najbardziej zagrożonych wykluczeniem społecznym. Taka pomoc przynosi dobre rezultaty w krajach Europy Zachodniej, a pierwsze spółdzielnie socjalne zaczęły powstawać także w Polsce.

Podstawowe jednak pola działalności spółdzielczości wiejskiej to produkcja rolnicza, przetwórstwo, obrót produktami rolniczymi i środkami do produkcji oraz świadczenie różnorodnych usług dla ludności. Niestety polska spółdzielczość wiejska od kilkunastu lat przeżywa poważny kryzys. Pomimo wytyczenia głównych kierunków rozwoju spółdzielczości przez I Kongres Spółdzielczości, który obradował w maju 1995 r., tworzenia Agencji Rozwoju Spółdzielczości, rezultaty na tym polu są niezmiernie mizerne. Należy jednak zdać sobie sprawę z tego, że działania instytucjonalne mogą jedynie dać impuls, czy wspomóc proces organizowania spółdzielni. Głównym czynnikiem funkcjonowania i rozwoju spółdzielni są jej członkowie. Muszą oni uznać wspólne działanie za potrzebną i pomocną formę organizowania się na rynku w celu zdobycia lub utrwalenia korzystnej pozycji strategicznej. Muszą więc widzieć korzyści z przynależności do spółdzielni, jej szanse na przyszłość oraz dobrą atmosferę i politykę gospodarczą wokół ruchu spółdzielczego. Powinni także pozbyć się złych wspomnień i doświadczeń z minionej niedemokratycznej spółdzielczości i uwierzyć, że spółdzielnie są w pełni samodzielnymi przedsiębiorstwami. Dopiero wówczas spółdzielnie mogą wejść na ścieżkę rozwoju, poszerzając swój zakres działalności i zwiększając bazę członkowską. Taka sytuacja będzie pozytywnie oddziaływać na gospodarstwa rolne aktywizując środowiska lokalne poprzez wzrost produkcji i pełniejsze wykorzystanie czynników i warunków wytwarzania [Brzozowski 2005].

Po długim okresie braku zainteresowania, w ostatnich latach coraz więcej różnych organizacji i instytucji administracji państwowej reprezentuje pogląd o celowości zachowania własności spółdzielczej i racjonalnym wykorzystaniu jej

dotychczasowego dorobku, a jednocześnie o potrzebie rozwoju tej formy w gospodarce rynkowej w naszym kraju. Działania zmierzające do odbudowy ruchu spółdzielczego podejmowane są przez Krajową Radę Spółdzielczą, a także na najwyższych szczeblach władzy wykonawczej, w tym przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz Kancelarię Prezydenta RP, która 2 lipca 2013 r. zorganizowała panel dyskusyjny w ramach cyklu „Forum Debaty Publicznej” pod hasłem: Jakie prawo dla spółdzielczości w Polsce. Na spotkaniu konsultowano projekty ustaw, nad którymi pracuje Sejmowa Komisja Nadzwyczajna [Tęcza Polska 2013].

2. Spółdzielczość a przedsiębiorczość – wzajemna zależność

W kontekście zagadnienia spółdzielczość a przedsiębiorczość należy postawić pytanie; czy istota i zasady ruchu spółdzielczego sprzyjają aktywizacji środowisk lokalnych, a więc przedsiębiorczości, czy na odwrót to przedsiębiorcza grupa społeczności lokalnej podejmuje decyzję o wykorzystaniu tej formy prawnej do działalności gospodarczej? Wydaje się, że występuje tu wzajemna zależność (sprzężenie zwrotne), a mianowicie:

- **po pierwsze** – osoby przedsiębiorcze mając pomysł postanawiają wspólnie działać poprzez koncentrację sił i środków – tak było w początkach spółdzielczości. To przedsiębiorcza grupa tkaczy w Rochdale założyła w 1844 r. pierwszą uznaną spółdzielnię kierując się zasadami, które po pewnych modyfikacjach przetrwały w ruchu spółdzielczym do dzisiaj. Zasady spółdzielcze odzwierciedlają istotę przedsiębiorczego działania. Zasady spółdzielcze są ogólnymi kanonami, nie stanowią jednak szczegółowych wytycznych dla spółdzielni. To same spółdzielnie muszą decydować o tym, jak wprowadzać je w życie w zależności od swoich potrzeb i uwarunkowań. Mówią m.in. o dobrowolnym i otwartym członkostwie, demokratycznej kontroli władz, współodpowiedzialności członków, równouprawnieniu członków, autonomii i niezależności oraz współpracy ze środowiskiem lokalnym. Zasady spółdzielcze regulują kwestie związane z zarządzaniem i własnością majątku, nie stanowią szczegółowych wytycznych dla spółdzielni. Ich sformułowanie pozostaje na relatywnie wysokim stopniu ogólności. Istotne są tu pomysły przedsiębiorczych spółdzielców w rozwijaniu kierunków działalności spółdzielni. Samodzielność spółdzielni w podejmowaniu decyzji i samofinansowanie wiąże się z koniecznością umiejętnego gospodarowania zasobami, wprowadzania zmian dostosowując firmę do warunków rynkowych, a w konsekwencji zapewniając jej efektywne gospodarowanie i rozwój. Kierujący spółdzielnią muszą mieć predyspozycje i swoiste cechy, które charakteryzują przedsiębiorcę, w tym m.in. skłonność do podejmo-

wania ryzyka, gotowość do przyswajania wiedzy, umiejętność kontaktów z otoczeniem, zdecydowanie, odpowiedzialność, umiejętność twórczego działania, chłonność na innowacje itp. [Kapusta 2006]. Jak stwierdza Wiatrak [1998] przedsiębiorczość to twórcze i aktywne zachowanie wobec otaczającej rzeczywistości oraz dążenie do ulepszania elementów środowiska. Przejawia się w podejmowaniu nowych działań lub rozszerzaniu dotychczasowych i dążeniu do osiągnięcia założonych korzyści materialnych. Przedsiębiorczość jest działalnością prowadzącą do rozwoju i tworzenia nowych wartości [Antoszkiewicz 2002]. Jest umiejętnością aktywnego działania indywidualnego lub zespołowego w określonej dziedzinie gospodarczej [Siekierski 2003]. Aktywne działanie zespołowe to m.in. działanie w ramach spółdzielni. Osoba lub osoby zakładające spółdzielnię lub kierujące działalnością już istniejącej spółdzielni powinny umieć ponadto przekonać niepewnych i mniej przedsiębiorczych do swoich pomysłów i racji, muszą mieć wiedzę popartą konkretnymi faktami, które mogą być osiągnięte po wprowadzeniu ich innowacyjnych pomysłów (produkcja, efekty). To także niezmiernie istotna cecha dobrego przedsiębiorcy – menadżera, szczególnie ważna w spółdzielczości, gdzie najważniejsze długofalowe decyzje są podejmowane przez Walne Zgromadzenie, a decyzje dotyczące bieżącej działalności przez Zarząd, często w porozumieniu z Radą Nadzorczą. Umiejętność przedsiębiorczego współdziałania jest tak specyficzną cechą spółdzielców, że w większości języków europejskich stała się źródłosłowem określenia spółdzielczości (z łac. cooperatio – współdziałanie) [Boczar 1979].

- **po drugie** – istnienie w środowisku dobrze prosperującej spółdzielni jest przykładem dla innych osób oraz grup lokalnych i może być inspiracją do podejmowania podobnych działań. Ponadto każda firma działająca na rynku tworzy miejsca pracy, aktywizując lokalne środowisko, a w przypadku spółdzielni przetwórczych w rolnictwie przyczynia się do intensyfikacji gospodarstw rolnych. Jak stwierdza Prezydent RP Bronisław Komorowski w przesłaniu do uczestników Zgromadzenia Ogólnego Cooperatives Europe, które odbyło się w kwietniu 2014 r. w Warszawie „Spółdzielczość jest w nowoczesnym państwie szkołą demokratycznego działania, samorządności i zaangażowania obywatelskiego. Spółdzielnie krzewią ducha przedsiębiorczości, propagują samodzielność i zaradność” [Tęcza Polska – Kwiecień 2014].

Popularność idei spółdzielczych na całym świecie oraz zdolność przystosowania się do potrzeb i warunków lokalnych, a co szczególnie ważne do funkcjonowania w różnych systemach społeczno-politycznych, sprawiła że spółdzielcze formy integracji rolników sprzyjają wzmocnieniu ekonomicznemu gospodarstw i ich siły konkurencyjnej na rynku.

3. Oddziaływanie spółdzielni na rozwój środowisk lokalnych

Pomijając względy polityczne i sposób zakładania, a także oddziaływania aparatu rządowo-partyjnego w okresie realnego socjalizmu w Polsce, należy uznać znaczący wpływ różnych rodzajów spółdzielczości wiejskiej na aktywizację społeczności lokalnych oraz rozwój gospodarstw rolnych. Oto niektóre przykłady:

- gminne spółdzielnie w okresie powojennym były praktycznie jedynym podmiotem, gdzie rolnicy mogli zaopatrywać się w środki produkcji i towary codziennego użytku dla gospodarstw domowych. Skup produktów rolnych był także domeną spółdzielni gminnych. W ten sposób spółdzielnie w sposób jednoznaczny przyczyniały się do wzrostu produkcji, a więc aktywizacji środowisk lokalnych w zakresie działalności produkcyjnej gospodarstw indywidualnych. Gminne spółdzielnie odegrały również niemałą rolę w upowszechnianiu nowoczesnych metod gospodarki rolnej. Gminne spółdzielnie aktywizowały dzieci i młodzież szkolną poprzez patronat nad spółdzielniami uczniowskimi. Niebagatelną rolę odegrały w aktywizacji wsi na polu kultury i oświaty dorosłych. Realizowały ją poprzez ośrodki „Nowoczesna Gospodyni”, wspierając organizację kursów pomocnych kobietom wiejskim w nowoczesnym prowadzeniu domu i gospodarstwa. Innym rodzajem działalności kulturalno – oświatowej było organizowanie Klubów Rolnika. Należy te działania, aktywizujące różne grupy społeczności lokalnych docenić, gdyż wpływały one na wzrost produkcji i jej unowocześnienie w gospodarstwach rolniczych, a poprzez działalność kulturalno-oświatową przyjały aktywnym formom spędzania wolnego czasu przez młodzież.
- działalność rolniczych spółdzielni produkcyjnych w Polsce przyczyniła się do zagospodarowania znacznej ilości gruntów w okresie powojennym i stworzenia tysięcy miejsc pracy. Spółdzielnie wprowadzały postęp w zakresie stosowania nowych technologii, nowych bardziej wydajnych odmian wielu gatunków roślin uprawnych i uszlachetniania ras zwierząt. Były i są inicjatorami działań kooperacyjnych z rolnikami indywidualnymi w zakresie produkcji zwierzęcej, szczególnie trzody chlewnej, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu produkcji w gospodarstwach rolników indywidualnych.
- spółdzielczość mleczarska od czasu swojego powstania była głównym inspiratorem aktywizacji gospodarstw rolnych w produkcji mleka. Realizowała to poprzez pomoc w uszlachetnianiu stad krów mlecznych, dogodne warunki spłaty przez rolników zobowiązań za pobrane za pośrednictwem spółdzielni środki produkcji i urządzenia niezbędne do podniesienia higieny doju i przechowywania mleka. Spółdzielczość mleczarska organizowała pokazy i szkolenia oraz służyła fachowym doradztwem dla producentów

mleka. Te działania przyczyniły się do wzrostu produkcji mleka i poprawy jego jakości. Od czasu wprowadzenia kwotowania mleka spółdzielczość mleczarska była i jest głównym jej organizatorem i kontrolerem, przyczyniając się do koncentracji produkcji mleka.

4. Zróżnicowanie podstaw prawnych a rozwój spółdzielczości w zachodnich krajach UE

W krajach Unii Europejskiej o rozwiniętej gospodarce rynkowej spółdzielnie funkcjonują bardzo dobrze i w wielu różnych formach prawnych. Ogólnie państwa piętnastki podzielić można według przyjętej koncepcji prawa spółdzielczego na trzy zasadnicze grupy:

- kraje, w których funkcjonuje jedna, ogólna ustawa o spółdzielczości,
- kraje, w których prawodawstwo spółdzielcze jest zróżnicowane zależnie od sektora i celów społecznych spółdzielni,
- oraz kraje, w których brak prawa spółdzielczego, a spółdzielczy charakter firmy określany jest wyłącznie przez umowę założycielską (statut lub regulamin).

Prawodawstwo to na ogół przestrzega zasad spółdzielczych określonych przez Międzynarodowy Związek Spółdzielczy. Jednak w ciągu ostatnich dwóch dekad w wielu państwach członkowskich, próbując osłabić ograniczenia narzucone przez formę prawną spółdzielni, czy to z mocy regulacji prawnych czy dobrowolnych postanowień, wprowadzono istotne zmiany w przepisach regulujących działanie spółdzielni. Reformy te miały głównie na celu otwarcie spółdzielniom dostępu na rynki finansowe oraz poluzowanie ograniczeń i wymogów dotyczących zakładania spółdzielni. Obejmują one m. in.:

- obniżenie minimalnej liczby osób koniecznej do założenia spółdzielni,
- umożliwienie udzielanie niektórym członkom więcej niż jednego głosu,
- rozszerzenie zakresu działalności oraz obrotu z podmiotami nie będącymi członkami,
- umożliwienie emitowania własnych obligacji stanowiących kapitał wysokiego ryzyka lub kapitał dłużny,
- dopuszczenie stron trzecich do uczestnictwa w funduszu udziałowym i dopuszczenie przekształcania spółdzielni w spółki akcyjne.

5. Ekonomia społeczna – aktywizacja poprzez spółdzielnię socjalną

Spółdzielcza forma organizacji przedsiębiorstw znalazła swoje miejsce w koncepcji ekonomii społecznej. Przedsiębiorstwa (organizacje) ekonomii społecznej w krajach Wspólnoty Europejskiej odgrywają szczególną rolę w regionach o mniej

korzystnych warunkach, gdzie przedsięwzięcia gospodarcze są mniej zyskowne i kapitał jest nimi mniej zainteresowany. W tych warunkach poprzez koncentrację własnych drobnych kapitałów niezamożnej ale przedsiębiorczej ludności lokalnej w celu stworzenia np. mikro spółdzielni czy drobnych działalności gospodarczych indywidualnych lub rodzinnych na zasadzie samo zatrudnienia, natomiast te firmy mogą zrzęcać się w spółdzielnię w celu uzyskania większej siły przebicia na konkurencyjnym rynku. Spółdzielnie takie działają na zasadzie „non-profit” jako podmiot ekonomii społecznej. Niezbędna jest tu jednak pomoc władz lokalnych w tego typu przedsięwzięciach. Gmina realizując zadania ze środków własnych czy pomocowych powinna jednocześnie inspirować powstawanie małych miejscowych firm, które mogą być wykonawcą lub podwykonawcą określonych zadań. Obecnie istnieją unormowania prawne bezpośrednio umożliwiające wspieranie tworzenia spółdzielni socjalnych przez niektóre grupy ludności, szczególnie te, które zagrożone są wykluczeniem społecznym. Spółdzielnie te i ich rozwój powinny przyczynić się do aktywizacji grup społecznych, którym grozi długotrwałe bezrobocie, lub wykluczenie społeczne. Przykłady pozytywnych osiągnięć na tym polu istnieją w krajach Europy Zachodniej. W Polsce w ostatnich latach ruch ten przynosi również pozytywne rezultaty.

6. Współczesność polskiej spółdzielczości wiejskiej

W ostatnich latach w Polsce nastąpiła polaryzacja spółdzielni:

- słabe i upadające spółdzielnie,
- spółdzielnie we wszystkich branżach funkcjonujących dobrze, osiągających relatywnie pozytywne wyniki gospodarcze i finansowe.

Jaka może być przyszłość polskiej współczesnej spółdzielczości – diagnoza możliwości rozwoju istniejących branż spółdzielni wiejskich wynikająca z analizy zmian w stanie organizacyjnym w ostatnich 25 latach.

Spółdzielczość produkcyjna i Spółdzielnie Kółek Rolniczych – częściowa stagnacja i dalszy regres;

Spółdzielczość gminna i Spółdzielnie ogrodniczo-pszczelarskie – stagnacja;

Spółdzielnie mleczarskie – konsolidacja, lecz ilościowy regres;

Spółdzielnie producentów rolnych (grupy producenckie) – możliwy rozwój i ilościowy wzrost;

Wiejskie spółdzielnie socjalne – możliwy rozwój i ilościowy wzrost.

Do rozwoju spółdzielczości w Polsce konieczne są zewnętrzne i wewnętrzne spółdzielcze impulsy, a mianowicie:

Impulsy zewnętrzne

- jednoznaczne określenie stosunku władz RP do istoty i miejsca spółdzielczości w gospodarce narodowej poprzez uchwalenie nowego prawa spółdzielczego z uwzględnieniem tendencji światowych (np. wzmocnienie roli kapitału, ograniczenie podwójnego opodatkowania itp.). Obecnie obowiązuje w naszym kraju prawo spółdzielcze z 1982 roku. Podejmowane próby stworzenia nowego prawa spółdzielczego, głównie ze względów politycznych kończyły się fiaskiem. Obecnie w sejmie jest 7 różnych projektów, lecz nowe prawo spółdzielcze w tej kadencji Sejmu RP raczej nie zostanie uchwalone;
- wzmocnienie przekazywania informacji do społeczeństwa o istocie nowoczesnego ruchu spółdzielczego, by ograniczyć wciąż istniejące w świadomości rolników stereotypowe myślenie o tej formie prowadzenia działalności gospodarczej.

Impulsy wewnątrz spółdzielcze

- poprawa efektywności gospodarowania – wiele polskich spółdzielni różnych branż osiąga wysokie wyniki, ale istnieje dość znacząca grupa spółdzielni generująca straty i ogłaszająca upadłość m.in. wskutek zbyt często występującej postawy roszczeniowej członków – obliczonej na doraźne korzyści – starsze załogi nie interesuje inwestowanie w rozwój. Bywa, że istnieje brak zrozumienia i akceptacji dla prorozwojowych działań zarządów;
- odmłodzenie kadry – otwarcie się na zatrudnianie i przyjmowanie nowych członków – doświadczenie jest bardzo ważne, lecz wprowadzanie nowych dobrze wykształconych osób do władz może przynieść pożądane efekty, gdyż wiedza + młodość + doświadczenie = szansa na sukces,
- wzmocnienie marketingu i inwestowanie w wyposażenie spółdzielni w nowe technologie informatyczne służące do księgowania, analiz finansowych, itp.

7. Rola służb doradczych w popularyzowaniu zasad funkcjonowania spółdzielni

Niezmiernie istotną rolę w popularyzacji wiedzy o ruchu spółdzielczym może i powinna odegrać doradcza służba rolna, gdyż ma bezpośredni kontakt z rolnikami, może wpłynąć na świadomość i ukazać korzyści dla rolników płynące ze wspólnego działania na konkurencyjnym rynku.

Jednym z czynników, być może najważniejszym jest edukacja, w której kluczowe wydaje się być, szczególnie u starszych rolników, przełamanie barier psychologicznych. Chodzi o uwierzenie, że działanie w zorganizowanej grupie, wspólne podejmowanie decyzji w zakresie działań długofalowych jak i bieżących, wspólne funkcjonowanie na rynku jest korzystne gospodarczo i finansowo [Kania 2013].

Jedną z metod stosowanych w doradztwie jest metoda „otwartego wywierania wpływu na wiedzę i postawy rolników”. Stosuje ją się m.in. wtedy, gdy rolnicy nie potrafią rozwiązać swoich problemów, ponieważ posiadają niewystarczającą wiedzę, a mogliby te problemy rozwiązać nabywając większą wiedzę lub zmieniając swoje postawy [Kania 2013]. Służba rolna może rolnikom taką wiedzę systematycznie przekazywać. Konsekwentne działanie na tym polu może skutkować zmianą postawy psychologicznej wobec wspólnego działania. Lecz by realizować tego typu zadania przedstawiciele publicznej służby rolnej muszą sami posiadać wiedzę i być przekonani o słuszności idei integracji rolników. Przekonywać skutecznie mogą przekonani. Z badań przeprowadzonych w roku 2013 przez zespół składający się z pracowników CDR w Brwinowie Oddz. w Krakowie i pracowników UJ i AR w Krakowie („Spółdzielczość w świadomości rolników i doradców oraz praktyczne wykorzystanie idei spółdzielczej do rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich – Umowa nr KSOW/82/09/2013), wynika, że wiedza na temat spółdzielczości wśród doradców, co prawda jest nieco lepsza niż wśród badanych rolników, lecz nie jest ona wystarczająca by szkolić i przekonywać rolników o idei wspólnego działania. Z tych samych badań wynika, że rolnicy potrzebują wsparcia doradców przy zakładaniu spółdzielni. Chodzi głównie o informację i pomoc w wyborze rodzaju spółdzielni (59% wskazań), napisaniu statutu (45%), źródłach wsparcia finansowego (59%), przygotowania biznesplanu (52%), zorganizowaniu zebrania założycielskiego(44%) itp. [Vinohradnik 2013].

Aby zwiększyć wiedzę i świadomość w zakresie idei spółdzielczości należy rozpocząć od szkoleń dla doradców, gdyż to oni mając dobry kontakt ze środowiskiem rolników na swoim terenie mogą wykorzystać swój kapitał i organizowane szkolenia do przedstawienia idei i mechanizmów funkcjonowania spółdzielni. Ponadto należy organizować wizyty studyjne do dobrych spółdzielni w Polsce i za granicą, gdyż doradcy posiadający wiedzę o cechach i funkcjonowaniu spółdzielni, a jeszcze lepiej, gdy zobaczą i ukażą dobre przykłady spółdzielni mogą być wiarygodni dla rolników.

W przypadku złego funkcjonowania spółdzielni doradca powinien aktywizować rolników członków spółdzielni. Podczas szkoleń zachęcać rolników do interesowania się funkcjonowaniem spółdzielni. Poczucie wpływu na działalność spółdzielni zwiększy aktywność i zachęci innych rolników do większej aktywności. Doradca powinien wskazywać na dobre strony wspólnego działania np. w grupach producenckich – przełamywać wzajemną nieufność, a także analizować czy na terenie gminy jest możliwość zainicjowania powstania grupy producenckiej lub spółdzielni socjalnej. Może to być wspólne działanie z ośrodkiem pomocy społecznej przy zaangażowaniu gminy.

8. Wnioski

1. Istnieje wzajemna zależność pomiędzy przedsiębiorczością a spółdzielczością – współczesne spółdzielnie zakładane są i prowadzone przez osoby mające cechy przedsiębiorców, a dobrze funkcjonujące spółdzielnie aktywizują społeczności lokalne.
2. Ogólne sformułowanie międzynarodowych zasad spółdzielczych sprzyja działaniu przedsiębiorczemu przy zakładaniu i funkcjonowaniu spółdzielni.
3. Zróżnicowanie podstaw prawnych i reformy spółdzielczości w zachodnich krajach UE, jest pozytywnym impulsem rozwoju tego ruchu.
4. Sektor „Ekonomia społeczna” poprzez spółdzielnie socjalne aktywizuje grupy ludności, szczególnie te, które zagrożone są wykluczeniem społecznym.
5. W ostatnich latach w polskiej spółdzielczości po okresie poważnych problemów i upadłości wielu spółdzielni zachodzi zjawisko polaryzacji, gdyż istnieją słabe i upadające spółdzielnie oraz spółdzielnie we wszystkich branżach funkcjonujące dobrze, osiągające relatywnie pozytywne wyniki gospodarcze i finansowe.
6. Dla rozwoju spółdzielczości w Polsce konieczne są zewnętrzne i wewnętrzne spółdzielcze impulsy, w tym jednoznaczne określenie stosunku władz RP do istoty i miejsca spółdzielczości w gospodarce narodowej poprzez uchwalenie m.in. nowego prawa spółdzielczego, a w samych spółdzielniach poprawa efektywności gospodarowania, odmłodzenie kadry, wzmocnienie marketingu itp.
7. Niezmiernie istotną rolę w popularyzacji idei spółdzielczej, jako jednego z elementów inicjowania przedsiębiorczości lokalnej powinna odgrywać publiczna służba rolna poprzez organizowanie szkoleń w celu przedstawienia idei i mechanizmów funkcjonowania spółdzielni i ukazywania przykładów racjonalnie funkcjonujących spółdzielni oraz zachęcanie rolników do aktywnego uczestnictwa w życiu spółdzielni, której są członkami. Musi ona jednak posiadać wiedzę i przekonanie co do istoty tego ruchu oraz zachęcać rolników do interesowania się funkcjonowaniem spółdzielni.

LITERATURA

1. Antoszkiewicz J. D. (2002): *Przedsiębiorczość w nowej roli*, [w:] B. Piasecki (red.), *Przedsiębiorczość i rozwój małych średnich przedsiębiorstw w XXI wieku*, Wydawnictwo UŁ, Łódź.
2. Boczar K. (1979): *Spółdzielczość*. Wydanie IV zmienione. PWE, Warszawa.
3. Brzozowski B. (2005): *Spółdzielczość wiejska w aktywizacji środowisk lokalnych na tle jej współczesnych problemów*, MSDR w Krakowie.

4. Kania J. (2013): Teoretyczne podstawy metodyki doradczej w zakresie wsparcia procesów rozwoju spółdzielczych form gospodarowania, [w:] Spółdzielczość w świadomości rolników i doradców oraz praktyczne wykorzystanie idei spółdzielczej do rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, (red.) Kania J., Leśniak L., Bomba J., CDR w Brwinowie Oddział w Krakowie .
5. Kapusta F. (2006): Przedsiębiorczość, teoria i praktyka, WSzZ i B, Poznań – Wrocław.
6. Tęcza Polska. (2013): Potrzebne przyjazne prawo, Magazyn Krajowej Rady Spółdzielczej, Nr 7, Warszawa.
7. Tęcza Polska (2014): Spółdzielcy Europy spotkali się w Warszawie, Magazyn Krajowej Rady Spółdzielczej, Nr 4, Warszawa.
8. Siekierski J. (2003): Behawioralne aspekty zachowań aktywizujących w gospodarce rynkowej, [w:] Pałasz (red.) Uwarunkowania organizacyjne i ekonomiczne w aktywizacji społeczno-gospodarczej. Wydawnictwo AR Szczecin.
9. Vinohradnik K. (2013): Spółdzielczość w świadomości rolników [w:] Spółdzielczość w świadomości rolników i doradców oraz praktyczne wykorzystanie idei spółdzielczej do rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, (red.) Kania J., Leśniak L., Bomba J., CDR w Brwinowie Oddział w Krakowie.
10. Wiatrak A. P. (1998): Przedsiębiorczość w strategii rozwoju gmin, [w:] S. Urban (red.) Agrobiznes w krajach Europy Środkowej w aspekcie integracji z Unią Europejską, t. II, Wydawnictwo AE, Wrocław.

BRONISŁAW BRZozowski

SPÓŁDZIELCZOŚĆ WIEJSKA W AKTYWIZACJI ŚRODOWISK LOKALNYCH

Słowa kluczowe: spółdzielczość wiejska, przedsiębiorczość lokalna, ekonomia społeczna, doradztwo

STRESZCZENIE

Spółdzielczość wiejska w Polsce w okresie ostatnich 25 lat przeżywa poważny kryzys. Istnieje jednak potrzeba odbudowy tej formy prowadzenia działalności gospodarczej. Przez wiele lat różne rodzaje spółdzielni wiejskich aktywizowały środowiska lokalne. Obecnie do rozwoju spółdzielczości w Polsce konieczne są zewnętrzne i wewnętrzne spółdzielcze impulsy, w tym jednoznaczne określenie stosunku władz RP do istoty i miejsca spółdzielczości w gospodarce narodowej, a w samych spółdzielniach poprawa efektywności gospodarowania. Ważną rolę na tym polu powinna odgrywać publiczna służba rolna poprzez organizowanie szkoleń w celu przedstawienia idei i mechanizmów funkcjonowania tego typu firm i ukazywania przykładów racjonalnie funkcjonujących spółdzielni oraz zachęcanie rolników do aktywnego uczestnictwa w życiu spółdzielni, której są członkami.

BRONISŁAW BRZOZOWSKI

RURAL CO-OPERATIVES ACTIVATING LOCAL ENVIRONMENTS

Keywords: *rural co-operatives, local entrepreneurship, social economy, advisory*

ABSTRACT

Over the period of the past 25 years rural co-operatives in Poland have been undergoing a serious crisis. However, there has been a strong need to rebuild such form of an economic activity. For many years different forms of rural co-operatives have been activating local environments. At present co-operative triggers are needed for the development of co-operatives in Poland, both internal and external ones, including a clearly determined attitude of the Polish authorities to the essence and position of the co-operatives in the national economy while as regards the co-operatives themselves – the improvement of their management efficiency. A public agricultural service should play an important role in that process by organizing training for the purpose of presenting ideas for and mechanisms behind the functioning of the co-operatives, and encouraging farmers being members of the co-operatives to actively take part in their life.

e-mail: rrbrzozo@cyf-kr.edu.pl